

Mūzikas skolas 4. klases audzēkņu kustību plastika.

Autore Anželika Orlova-Makaronoka

Šajā darbā ir aprakstītas marimbas spēles problēmas, ar kurām sastopas gan mūzikas skolas audzēkņi, gan arī pedagogi. Aprakstam un pētīšanai ir izvēlēti tieši 4. klases mūzikas skolas skolēni, jo šajā laikā skolēns jau ir ieguvis pamatzināšanas par spēlēšanas pamatprincipiem un ir pusceļā uz mūzikas skolas absolvēšanu. Autore uzskata, ka šis laiks ir ļoti svarīgs, un nenoliedz to, ka pareizas stājas veidošana un roku nostādīšana, uzsākot sitaminstrumentu spēles mācības, ir svarīga. Mācoties mūzikas skolā, audzēknis aug fiziski, attīstās un mainās domāšana, līdz ar to viņš sastopas ar jaunām grūtībām instrumenta spēlē, jo skaņdarbi paliek sarežģītāki, bet prasības - stingrākas. Šī darba mērķis ir pētīt metodes un paņēmienus, ar kuru palīdzību var attīstīt mūzikas skolas audzēkņu kustību plastiskumu.

Autors D. V. Gronemeiers (*Dean Warren Gronemeier*), kas ir profesors un perkusiju pedagogs, aktualizē to, ka Sitaminstrumentu spēles apgūšanas mācību procesā tiek novērots audzēkņu ķermeņa stīvums, kas īpaši ir pamanāms audzēkņu uzstāšanās laikā. Kāpēc rodas ķermeņa stīvums? Ko var darīt pedagogs, lai risinātu šo problēmu marimbas spēlē, kādas problēmas novēršanas metodes izmantot, un kā to dara citās pasaules valstīs? Šos jautājumus var attiecināt uz mūzikas izglītību plašākā nozīmē, kā arī uz citu mūzikas instrumentu spēles apguvi. Pētot sitaminstrumentu spēles mācību procesu, tiek secināts, ka problēmas bērniem sagādā tieši melodiskie instrumenti, jo ritms tiek apvienots ar nofīm. Uz ritma instrumentiem vairāk tiek izmantoti tehniskie paņēmieni, savukārt ar melodiskajiem instrumentiem iespējams panākt plašāku mūzikas izteiksmes līdzekļu daudzveidību. Nereti praksē sastopams, ka audzēknis ir motivēts vairāk spēlēt bungu komplektu. Salīdzinot bungu komplektu un marimbu, bungu komplekts kā instrumentu grupa ir spilgtāks, dinamiskāks un skanīgāks.

Ponomarevs marimbu apraksta kā mūzikas sitamo plāksnīšu instrumentu ar noteiktu skanējumu, kas pasaulē iegūst strauju popularitāti (ASV, Austrumu valstīs, Eiropā) un šobrīd obligāti tiek iekļauts mūzikas skolas izglītības sistēmā, priekšmetā Sitaminstrumentu spēle. Runājot par solo instrumenta izpildījuma darbību, marimba ir

spilgts piemērs tam, kā nesen tehniski uzlabots instruments samērā nelielā laika posmā no orķestra instrumenta (kur pieskaitāms arī ksilofons) kļūst par pieprasītu solo atskaņošanas instrumentu mūsdienās. Šim instrumentam ir plašas tehniskās iespējas, liels diapazons, repertuārs, kas nosacīti nesen sāka attīstīties un, protams, šeit pieskaitāmi arī citi faktori, kas palielina vēlmi veiksmīgiem mūzikas skolas absolventiem turpināt apgūt instrumenta spēli citā izglītības pakāpē (Ponomarevs, 2009).

Ašmane aktualizē repertuāra deficīta problēmu, piemēram, Latvijā, kur marimba kā patstāvīgs solo instruments ieceļoja ļoti nesen - ap 1990. gadu -, toties tagad attīstījās līdz pasaules līmenim. Līdz tam laika brīdim, kad marimba sāka gūt popularitāti, sitaminstrumentu pieejamība Latvijā bija niecīga, repertuārs - ļoti ierobežots, kas pārsvarā sastāvēja no vijoļskaņdarbu pārlikumiem. Ksilofons – tikai kā orķestra instruments, pārējie instrumenti – timpāni, mazā bunga (Ašmane, 2015). Savukārt 1980. gados marimba kļūst ļoti izplatīta Āzijā, ASV un Rietumeiropā, profesionālā spēles izaugsme attīstīja instrumenta spēles metodiku un tās pielietošanu mūzikas izglītības sistēmā. Jau 1980. gados Rietumeiropas un ASV mūzikas iestādes piedāvā specializēties tieši marimbas spēlē, taču visvairāk tas notiek Japānā. Marimbas spēles tendences Latvijā nostiprinājās krietni vēlāk, ko varam secināt arī no metodisko materiālu trūkuma latviešu valodā. Gronemeiera (*Dean Warren Gronemeier*) grāmatā par marimbas spēles tehnikas uzlabošanu ir minēts, ka marimbas spēles tehnika ir vissarežģītākā visu sitaminstrumentu vidū, un, ka instrumentu apgūšanai vajadzīgs regulārs un sistemātisks sagatavošanās laiks (Gronemeier, 1991).

Mūzikas skola ir izglītības iestāde, kura liek pamatus tam, cik veiksmīgi audzēknis darbosies mūzikas jomā un attīstīs savas muzikālas un instrumenta spēles prasmes. Nereti notiek tā, ka metožu trūkuma dēļ, zūd kvalitāte.

Marimbas spēle un ķermeņa kustības.

Marimbas spēles problēmu identificēšana

Pēc attīstības pedagoģijas pieņemtajiem vecumposma iedalījumiem, 4. klases mūzikas skolas audzēknis pēc vecuma parasti pieder pie jaunākā skolas posma jeb vēlīnās bērnības, tikai nedaudz retākos gadījumos tas var piederēt pie vidējā skolas posma kā pusaudzis (Zelmenis, 2000).

Šajā vecumposmā audzēkņa ķermenis turpina intensīvi augt, un palielinās iespējas gūt mugurkaula izliekumus, tāpēc pareizai stājai ir ļoti svarīga loma – skolotāja uzdevums ir turpināt kontrolēt un pārbaudīt audzēkņa stāju. Kā ir minēts Gronemeiera (*Dean Warren Gronemeier*) grāmatā par marimbas tehnikas uzlabošanu, kad izveidojas kāda konkrēta sitaminstrumenta spēlei atbilstoša stāja, sāk attīstīties spēja kontrolēt roku un ķermeņa stāvokli pie instrumenta, un vēlāk tas sekmē arī ķermeņa un kustību atbrīvotības pamatprincipus. Roku koordinācijas attīstība un ķermeņa novietojums ietekmē skaņas kvalitāti. Marimbas spēlē ir jāattīsta kustību koordinācijas spējas. Veicot elementāras kustību figūras, darbojas diezgan liels muskuļu skaits. Izejot no tā, ka 4. klasē repertuārs sāk palikt sarežģītāks (dažādojas nošu ilgumi, pauzes, tremolo, taktsmēra maiņas), skolotājam jāpielieto fiziski vingrinājumi, liela uzmanība jāvelta ķermeņa kustībām. Ir vērts pievērst uzmanību tam, ka, attīstoties audzēkņa ķermenim fiziski, mācību saturā jāsāk ieviest kustības vingrinājumus un mērķtiecīgu, sistemātisku plānu kustību apgūšanai. Mācību procesā jāpievērš liela uzmanība audzēkņa individuālajām spējām - emocionālajam un fiziskajam stāvoklim, domāšanas spējām, radošuma spējām.

Mūziķu izteiksmīgas ķermeņa kustības ietekmē klausītāju un vērotāju priekšnesuma uztveri. Ķermeņa pozas un kustības spēlēšanas laikā ir cieši saistītas ar spēles tehniku izmantošanas iespējām un skaņas radīšanu (International Journal of Music and Performing Arts, Biomechanical Characterization of Marimba Playing, 2017).

Pazīstamā ASV perkusionista Džefrija Barudina (*Dr. Jeffrey Barudin*) rakstā par marimbas spēli un horeogrāfiju, ir minēts, ka marimbas horeogrāfija ir galvenais veids un galvenā *atslēga* efektīvai un ērtai marimbas spēlēšanai, jo patiesībā marimbas horeogrāfija sastāv no plānotām, loģiskām un mērķtiecīgām fiziskām kustībām, kas palīdz uzlabot un atvieglot marimbas spēles tehniku. Marimbas horeogrāfija sekmē tehniskās precizitātes uzlabošanu un veido ērtākas spēlēšanas pozīcijas. Profesors Džefrijs Barudina ar pārliecību iesaka integrēt horeogrāfiju marimbas spēlē, jo tam pamatā ir tieši dabiskas, neapzināti sagrupētas kustības, kas marimbas spēli tikai uzlabo un priekšnesumu padara interesantu skatītājiem un klausītājiem, kā arī dabiski ērtu izpildītājam vai audzēknim.

2009. gadā Rietumsideņā, Austrālijā tika veikts pētījums, kurā tika analizēts, kā mūziķa (marimbista) kustības, sniedzot muzikālo priekšnesumu, spēj klausītājiem nodot spilgtāku audiovizuālo vēstījumu un caur priekšnesumu sekmē mūziķa komunikāciju ar auditoriju. Pētījuma objekti bija 24 cilvēki ar muzikālo izglītību un 24 ar šo jomu nesaistīti klausītāji. Šo dalībnieku uzdevums bija vērtēt divu marimbistu priekšnesumus: pirmais, izpildot skaņdarbu, veica aktīvas un izteiksmīgas spēlēšanas kustības, savukārt otrs veica minimālas. Apkopojot viedokļus, tika secināts, ka klausītāju grupas atzinīgāk novērtēja izteiksmīgās spēlēšanas manieres izpildītāju, kā arī, priekšnesumu laikā psiholoģiski analizētā klausītāju ķermeņa valoda apstiprināja šo viedokli. Rezultātā izvirzītā hipotēze par kustību kā audiovizuālās mijiedarbības veicinātāju starp mūziķi un klausītāju, tika apstiprināta.

Salīdzinot citus mūzikas instrumentus, daudziem ir plašākas izteiksmes iespējas, no kurām mēs varam smelties, piemēram tembru, artikulāciju, intonāciju un skaņu ilguma noturību, savukārt marimba pēc savas būtības ir *staccato* instruments, kā mazā bunga (Dahl, 2000, Friberg 2007). Varam secināt, ka jāattīsta ķermeņa kustības, jo marimbas spēle ar to ir cieši saistīta, kas ir pierādīts ar uzskatāmiem pētījumiem.

Jaunākā skolas posma vecuma bērniem turpinās arī strauja psiholoģiskā attīstība. Bērna uzmanība vēl ir nenoturīga, uztvere diezgan asa, bet īslaicīga (Zelmenis, 2000). Līdz ar to mēs saskaramies ar to faktoru, kuru akceptē psihologs Edmunds Vanags - apkārt bērnam ir pārāk daudz kairinātāju, kas traucē noturēt bērna uzmanību. 21. gadsimts ir

digitālais laikmets, kur gan bērniem, gan pusaudžiem dzīve nav iedomājama bez digitālās vides un interneta. Šajā globalizācijas laikmetā bērniem ir vajadzīga izklaide, informācijas apmaiņa un socializācija (Vanags, 2022). Laikam ejot, daudzas metodes noveco arī mūzikas instrumenta spēles apmācībā. Lai noturētu bērna motivāciju, rodas nepieciešamība integrēt mācību saturā jaunas metodes un paņēmienus.

B. Zemļanska grāmatā par mūzikas pedagogiju ir aprakstīts, cik liela nozīme 20. gadsimta otrajā pusē bija disciplīnai instrumenta spēles mācīšanā – gammu un arpēdžiju spēlēšana norisinājās vairākas stundas pēc kārtas, un tikai ar šādu centību un čaklumu var panākt labus rezultātus mūzikā (Zemļanskis, 1987). Šādi paņēmieni marimbas spēlē nav iedomājami mūsdienās. Taču, ja izpētīt vienu no Rafaēla Kazarjana (*Rafael Zavenovič Kazarjan*) hrestomātijām, kura tika sastādīta 2017.gadā, mēs varam secināt, ka tajā norādītie skaņdarbi ir samērā viegli un veidoti tā, lai, piemēram, izvēlēto skaņdarbu var izpildīt arī uz zvaniņiem (*glockenspiel*). Kādā amerikāņu publikācijā par Marimbas spēli sākot no 9 gadu vecuma audzēkņiem, ir rakstīts, ka mūziku jāmāca ar prieku, jo viens no galvenajiem mērķiem ir radīt bērniem pozitīvu pieredzi muzicējot. Ir doti vairāki padomi marimbas spēles mācīšanā – viens no tiem ir izvairīties no pārlietu mutiskiem norādījumiem, izmantot metodi “*Rādīt, tad pastāstīt*”, arī uzdot jautājumus audzēkņiem, lai tiem raisās domāšana (Marimba Moyo publications, 2014). Motivāciju marimbas spēlē veicina muzicēšana ansamblī. Tas attīsta arī radošumu, kas ir viena no pieprasītākajām spējām mūsdienās gan sabiedrībā, gan izglītībā. Muzicēšana ansamblī rada māksliniecisku pieredzi radošās darbības procesā. Muzicējot kolektīvā, audzēknim veidojas gan kopēja ansambļa izjūta, gan arī individuālā instrumenta spēles pārvaldīšana. Saskaņā ar izaicinājumiem ir motivējoša, jo kolektīva darbošanās dod atbalstu un pārlicību (Gronemeier, 1991). Spēlēšanai ansamblī ir tādas priekšrocības kā koncertprakse un dažādi pasākumi citās pilsētās un pat valstīs, kur katrs skolēns apzinās vajadzību pēc savas klātbūtnes.

Austrālijā, Viktorijas Universitātē Susannas Bukanas (*Susan Buchan*) 2012. gadā veiktais pētījums par mūziku, marimbas spēli un bērniem liecina, ka izveidotā 4. klases bērnu grupiņa, muzicējot ar marimbas spēles meistarū, ļoti veiksmīgi panāca uzdevuma izpildi - *muzicēt kopā*. Marimbas spēles meistars izmantoja savas pieejas, kur pamatā ir

bērnu aktīva, pieejama un iekļaujoša līdzdalība, kas piešķir īpašu vērtību bērnu iesaistei muzicēšanas procesā. Izmantojot šīs pieejas, bērnam, iesaistoties marimbas spēles muzicēšanā, attīstās spējas vairāk koncentrēties uz līdzdalības procesiem. Minēts arī tas, ka bērniem jājūt panākumus par muzicēšanu katrā mēģinājumā, līdz ar to ir jāizvirza arī īslaicīgi mērķi katrā nodarbībā. Motivāciju stiprina šie veiksmes brīži, kad skolotājs un audzēknis *svin* katru savu panākumu. Bet tas nenozīmē, ka skaņdarbiem jābūt ļoti vienkāršā sarežģītības pakāpē (Marimba Moyo Publications, 2014).